

Discursul

deputatului de Făgăraș

Dr. ȘERBAN

despre starea și purtarea românilor înainte
și 'n timpul războiului, ținut în ședința Ca-
merei ungare dela 23 Iunie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BUDAPESTA, 1917

Tipografia Poporul Român, VII., Ilka-utca 36.

Discursul dlui deputat dr. Neculaie Șerban

Onorată Cameră! Când acum 25 de ani am apărut pentru prima oară aci în Cameră, — cu toată tinerețea mea... (Sgomot la dreapta: Nu-i acum nici un ministru în Cameră! Să se înmulțească portofoliile! Președințele sună.)

Deputatul Ștefan Csuha: Este o metodă veche. (Sgomot la dreapta. Strigate: Nu se poate ține desbateri fără minisrrii.)

Președintele: Rog liniște! (Strigăte la stânga B Săn C de la C miniștrii în versală) Library Cluj

Dep. Nicolae Șerban (continuând): ..și atunci, convingerea mea sfântă era, că aci la răsărit există două popoare, poporul maghiar și poporul român, cari n'au numai datoria, ci e și 'n interesul lor național de a se sprijini reciproc, și de a se înțelege laolaltă. Fericirea ambelor popoare e reciprocă, pentrucă fericirea unui popor depinde de fericirea celui-lalt. Nu voiesc să răpesc prea mult atențiunea înaltei Camere, de aceea, ce am de spus, voi ușor de înțeles, ca să zic așa — concentrat. În cursul vorbirii mele voi atinge astfel de chestiuni, cari probabil nu are să vă convină dv., și iară alte chestiuni voi atinge, cari nu vor fi pe placul românilor. Dar o fac asta numai pentru aceea, fiindcă fiecare deputat, mai ales atunci când se atle în fața

unui nou guvern, are datoria să spuie totul ce
cugetă că duce la buna înțelegere, — căci aceea-
sta o datorăm patriei și tronului. În cursul vor-
birei mele, voiu căuta cu deplină obiectivitate,
nepărtinire, și dacă e cu putință cu evitarea,
cu ocolirea oricărei disonanțe — să stabilesc
cari sînt în prima linie pricinele care v'a făcut
să nu aveți încredere politică în noi, românii,
nici în trecut, nici după dualism — și
nici acum. După părerea mea modestă, aci în
Cameră, ca și 'n afară de ea, și mai ales în
presă, evenimentele trecutului și situația actua-
lă, sânt privite când cu culori vii, când cu cu-
luri închise și triste, dar în nici un caz amă-
surat adevărului. De aici provin și toate ne-
înțelegerile. Incep, onorată Cameră, pe scurt,
cu evenimentele din 1848, Lătuici (când a iz-
bucnit revoluția în frunte cu Ludovic Kossuth
Intreruperi: În anul 1844? În anul 1848!) Da,
în 1848.

Dep. Iuliu Hódy (întrerupând): N'a fost
revoluție, ci luptă pentru libertate. E o mare
deosebire.

Dep. Nicolae Șerban: Da, luptă pentru
libertate. Precum am zis, Ludovic Kossuth a
stat în fruntea ei, și s'a făcut apel la toate na-
ționalitățile să ia arma în mână contra rându-
rei de atunci. D-voastră cu toții răspândiți fai-
ma, și aveți convingerea deja făcută, că națio-
nalitățile, și cu deosebire neamul românesc,
v'a abandonat, trecând de partea oștirii împă-
ratului, și din care cauză s'a pierdut lupta pen-
tru libertate. Teza astfel pusă nu merge pe un
drum cu adevărul istoric. (Mișcare în sală.) Nu-

mai partea cea mai mică a românilor a luptat împreună cu trupele imperiale, cea mai mare parte din românii din Ardeal și din ținuturile ungurești, au luptat în de obște cu d-voastră împreună.

Dep. Ștefan Csuha (întrerupând): Cei mai buni!

De ce învinuiți pe nedrept românii de trădare de patrie

Dep. Nicolae Șeiban (continuând): ..în toată Ungaria. Vă întreb un lucru, domnilor deputați: Oare întreaga națiune maghiară a luptat de partea revoluției? Domnii mei, și printre d-voastră s'au aflat nu numai câțiva singuratici, ci majoritatea, care a luptat alături de armata imperială. De ce dar ne faceți mereu învinuiri nemeritate? Și dacă aceste învinuiri ar veni numai din partea partidelor independente, am mai înțelege lucrul acesta, după ce convingerea lor fermă este că noi am împiedicat înfăptuirea independenței Ungariei. Dar cum vin domnii deputați din partidul național al muncii și înaintașii lor să ne acuze de trădare de patrie? Dacă luăm harta Ungariei în mână, din care se poate vedea, ce ținuturi reprezintă fiecărui partid, vă veți încredința atunci, că partidul independenței, adică guvernul de azi, reprezintă ținuturile locuite de maghiari. (Întreruperi: Așa e!) Pe când cercurile electorale reprezentate de partidul național al muncii, sânt locuite numai de naționalități. (Mișcare în sală.) Aceasta e situația reală, onorată Cameră, că pe când actualul partid de guvernământ,

poate vorbi cu tot dreptul în numele maghiarilor, partidul național al muncii poate vorbi eventual numai în numele majorității, dar cel mult din punctul de vedere formal. Voind sau nevoind, omul ajunge la convingerea, că numai din motivul, ca să puteți fi părtașii puterii, reprezentați pe aceia, pe cari zilnic îi loviți în ochi cu acuza de trădare de patrie. Nu vedeți în acest lucru o inconsecvență? Dar, onorată Camera, presupunând că această învinuire pentru generația de atunci, — înțeleg pe acea din 1848 — ar fi îndreptățită, — cum vin generațiile viitoare, cum venim noi că să ispășim păcatele înaintașilor noștri? Ce lege și ce dătină hotărăște ca tui să ispășească eventualele păcate ale părinților? O altă învinuire ce ni-se aduce, este că după revoluție am isprăvit și slăvit absolutismul și provizoratul. Această acuza este de asemenea nedreaptă. Noi nici n'am sprijinit, nici n'am glorificat. Numai un lucru pot să observ, și cred că și dv. îmi veți da dreptate, când atim că toate instituțiile cari s'au dezvoltat mai târziu, și din cari a pornit înflorirea țării, au ca bază în cea mai mare parte vremea de atunci. Cât privește neamul românesc, acesta n'a fost subjugat, fiindcă în limite anumite s'a putut mișca în libertate. Temelia tuturor așezămintelor noastre culturale, pe cari le-am întărit, le găsim în acel timp, și anume în 1850 am întărit gimnaziul din Brașov, la 1853 am căpătat mitropolia din Blaj, precum și episcopatul din Gherla și Lugoj. La 1859 am întărit școala comercială din Brașov, și 'n acelaș an gimnaziul din Brad. Sub provizorat am întărit

fat în 1860 Asociația culturală, la 1863 am înființat gimnaziul din Năsăud, la 1864 arhiepiscopia din Sibiu, la 1865 episcopatul din Caransebeș. În acelaș timp au crescut bărbații noștri, cari mai târziu sub provizorat și mai curând după dualism au ajuns la funcții înalte, ca judecători cercuali, judecători de tribunale, președinte de tribunal, judecători de tablă și de Curie, iar în administrația statului au fost activi ca pretor și prim-pretor, vicecomite, comite suprem în mai multe comitate, ca la Caransebeș, Lugoj, Făgăraș, Brașov, Solnoc-Doboka și în alte comitate, nu mai vorbesc de alți mulți cari au avut funcțiuni mai înalte în ministere.

Câți români sunt în administrația ungără

După ce în partea doua a vorbirii mele, voiesc încă să mă ocup pe scurt de stările de acum, dați-mi voie să vă întreb următoarele: Câți judecători, președinți de tribunal, judecători de tablă, de Curie, și în administrație câți pretori, prim-pretori, câți vicecomiți, câți comiți supremi avem de prezent? După ce eu știu, că dv. nu aveți cunoștința de așa ceva, după ce eu sânt convins că dv. cunoașteți mult mai bine stările din străinătate și chiar din Australia, decât stările din Ungaria, vă spun eu și constat că numărul tuturor judecătorilor români nu trece de o duzină, — un președinte de tribunal nu avem de loc, avem 2 judecători de tablă și unul singur la Curie.

(Fotoliul președințial îl ocupă vicepreședintele Simontsils.)

În administrația politică lucrurile stau și mai prost. Avem în total ca pretori și prim-pretori abia o duzină. Avem un vicecomite, din mila unui comite. Nu avem nici un comite suprem, iar în ministere avem câțiva funcționari mai mici, — aceștia sânt singurii funcționari de stat ai poporului român, alcătuit din 3 milioane și jumătate de suflete.

Acum întreb: Câte așezăminte de cultură am creat după dualism? Unul singur: Societatea de teatru. Toate guvernele trecute n'au voit să permită ca să se înființeze noi așezăminte de cultură românești. Am cerut înființarea de gimnazii în Caransebeș, Timișoara, și 'n alte locuri, — observ că asta totdeauna am cerut-o fără sprijin bănesc din partea statului — dar nu s'a permis! Am voit să cream episcopate la Cluj și Oradea-Mare și ori de câte ori am cerut aceasta, răspunsul a fost totdeauna negativ, de refuz. Înființarea tuturor acestor așezăminte ar fi fost o chemare a statului — dar asta n'a fost cu putință, căci totdeauna s'a spus că românii sunt trădători de patrie și nu-s demni de încredere.

Trecând la stările de după dualism, e lucru în deosebă cunoscut că după bătălia dela Königrätz, unde s'a frânt puterea militară austriacă, i-a reușit lui Francisc Deák și părtaşilor lui, — conform spiritului vremii și necesităților de stat, să așeze pe alte temelii ambele părți ale monarhiei. Împăratul Austriei a fost încoronat și legătura strânsă între ambele state a fost constituită în lege, sub titlul de »dualism« în anul 1867. Care a fost ținta dualismului? Ca

cele două țări să joace fața de străinătate rolul unei singure puteri, iar în interiorul ambelor țări, toate popoarele conlocuite să dobândească toate drepturile deja stabilite în legile acuse și 'n legile ce se vor mai făuri, ca să poată viețui ca naționalități. La noi s'a făcut și o lege a naționalităților, la 1868, care lege oteră fiecărui popor puțința de a se putea îngriji de dezvoltarea intereselor lui culturale și economice, și ca toate naționalitățile laolaltă să formeze »națiunea politică ungară«.

Fără încredere politică nu-i posibilă o conviețuire frățească

De bună seamă, că o umare a dualismului a fost și aceia că pe când în Austria mașinaria statului (să) fie nemească, la noi în Ungaria să fie — luindu-se în considerare legea naționalităților — sub conducerea hegemoniei maghiare. În legea naționalităților, pentru fiecare naționalitate sânt astfel de garanții, că 'n cazul când se permite aplicarea legii, sau nu se împedică aplicarea ei, atunci este asigurată atât existența naționalităților, cât și a statului. Ce s'a întâmplat însă din partea românilor? Conducătorii poporului român, în loc să se fie obișnuit cu stările faptice, și 'n loc să se năzuiască să vă convingă pe dv., ca primus inter pares — de ținuta lor patriotică, în loc să caute să vă câștige încrederea pentru tendințele lor politice, — căci constat că fără dobândirea încrederii politice, nu-i cu puțință conviețuirea noastră trățească — în loc să se împace cu soarta și să fie lucrat pentru țelul ară-

fat mai sus, ei la 1869 au convocat o adunare generală la Mercurea și acolo s'au hotărât pentru pasivitate, adică că nu vor lua parte în parlamentul conchemat în Budapesta. Ei au săvârșit și greșeala aceea, că în loc ca la alegeri să aplice hotărârea aceasta a lor, au lăsat din mâinile lor poporul — și astfel la alegeri — poporul român a fost ca o simplă marfă, și prin presiunile și corupțiunile guvernelor ce s'au perindat, a asigurat o majoritate tuturor guvernelor pentru sprijinirea și menținerea bazei 67-iste, prin care lucru au provocat furia opoziției independente.

Dep. V. Sîmegi: Cu tot dreptul!

Dep. N. Șerban: După ce la 1869, la Mercurea, s'a decis pasivitatea, numai în părțile ungurene — la 1881 s'a întărit prin Congresul național român la Sibiu și atunci au declarat pasivitatea și asupra părților ardelenene. Urmărea a fost că orice legături între poporul român și conducătorii autorizați ai statului ungar — au fost rupte.

Chiar și acea minoritate românească, care ședea pe băncile guvernamentale, n'a putut obține încrederea d-voastră și nici n'a putut realiza vre-un rezultat pozitiv în interesul poporului român și de aceea misiunea ei a dat greș și s'a făcut imposibilă.

La 1892, văzând situația atât de nefavorabilă pentru poporul român, m'am hotărât să intru în parlament și am și fost ales deputat la alegerile de sub ministerul Szápáry. Bine înțeles, am găsit atunci cea mai crâncenă împotrivire din partea românilor; din partea dv. însă

am fost bineprimit. Când s'au discutat legile privitoare la politica țărănească, am luat de mai multe ori cuvântul, arătând nedreptățile aduse românilor și plângerile lor, ține înțeles într-o formă care corespunde demnității și uzului parlamentar. La repetatele mele interpelări am primit mereu acelaș răspuns: »Dacă românii au plângeri, dacă se simt prescurtați în drepturile lor, să vie cu ele aci, înaintea forului competent. Nu știu dacă acesta a fost motivul, dar fapt este că la 1905 partidul național român, în adunarea ținută cu ocazia alegerilor la Sibiiu, a hotărât să părăsească pasivitatea de până atunci și să intre în activitate, ca să tie și el reprezentat în parlamentul țării. În 1915 au fost aleși 5, în 1906, sub guvernul coaliției, numărul partidului s'a ridicat la 15. Și eu, care până atunci eram în afară de ori-ce partid, am intrat în partidul național, deși acum nu mai sunt membrul lui. Trebuie să mărturisesc că două motive m'au făcut să intru în partid. În prima linie am fost convins, că în programul partidului nu e nimic anticonstituțional, apoi am fost ferm încredințat că acest partid va fi destul de cuminte, să obție încrederea d-voastră, printr'o politică bine chibzuită și odată încrederea dv. obținută, vor dispărea dela sine toate acele piedeci, cari stau în calea unei depline înțelegeri. Ca partidul să-și ajungă ținta și să reușească a vindeca rănile, era o singură cale: Să obție simpatia și încrederea întregului parlament printr'o activitate legală. Să vă convingă că partidul nu urmărește scopuri iredentiste, după cum nici n'a avut vreodată asemenea

tendențe, și că împlinirea dorințelor lor nu constituie o piedică pentru prosperarea țării. O altă procedură ar fi fost, chiar în interesul existenței sale, ca printr-o politică demnă, hotărâtă și fără șovăieli să vă convingă, că aveți de a face cu un partid, care trebuie ținut în seamă și de d-voastră și de ori-care guvern. Din nefericire, nu i-a succes partidului nici să obțină încrederea d-voastră și nici nu i-a succes să vă impună. Trebuie însă să constat, că și partidul nu s'a bucurat de nici o prevenire din partea d-voastră, deși aceasta za fi fost în prima linie datorită d-voastră. Când sunt de împăcat asemenea divergențe, totdeauna cel mai mare este dator să meargă la cel mic, să facă primul pas. D-voastră știți că la nobila națiune arabă, boerul mai mare salută întâi pe cel mai mic, bălănul întâi pe tânăr, călărețul pe pedestraș, iar când se întâlnesc doi călare, salută întâi acela, care are calul mai frumos. (Aprobări.)

Cu ce se otrăvește sufletul maghiarilor?

Acuzările de trădare au zburat în parlamentul acesta, cum zboară fluturii primăvara și vorbind sincer, sunt ferm încredințat, că în urma acestora, împăcarea se lovește de piedeci aproape imposibil de înlăturat. Am ajuns la convingerea, că problema naționalităților nu poate fi deslegată decât de un guvern de concentrare, adică un guvern bazat pe toate partidele și nu unul, bazat pe domnia unui singur partid, căci altfel e cu neputință să nu cadă un asemenea guvern, îndată ce se atinge de ches-

tia naționalităților. Și în acest parlament, și în gazete s'au auzit cele mai absurde fapte, cări au otrăvit sufletul maghiarului cinstit, care poate nici n'a văzut în viața lui un român viu.

Voesc să atrag atențiunea onor. Adunări asupra unui singur caz: În anul 1908 ziarele au alarmat toată țara, că în regiunea Baia de Criș s'au răsculat Moții. S'au trimis mai multe regimente și poporul a fost turburat timp de câteva luni. Și știți d-voastră, care a fost cauza? Un jandarm a raportat că ar fi găsit un cartuș de dinamită în lemnăria unui pod. Și cine sunt acești Moți? Sunt acei viteji ai regimentelor 37, 63 și 50, cari cu mâna de fier, au oprit invazia rusească și apoi cea italiană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce au făcut maghiarii după dualism?

Și acum vă întreb, ce ați făcut d-voastră după dualism? (1867). În loc să aplicați legea naționalităților din 1868, lege pe care jurase Majestatea Sa, am fost scoși din toate funcțiile de stat și administrație, și așa legea naționalităților a rămas, ca să zic așa, literă moartă pentru toate naționalitățile. Pardon, cu excepția națiunii săsești.

De ce atâtea favoruri pentru sași?

Vă întreb, onor. domni deputați, știți d-voastră că toate legile ulterioare și dispozițiile ministeriale, date pe față sau în ascuns, urmărind ciuntirea legii naționalităților, au fost aplicate în toată Ungaria, cu excepția națiunii să-

sești? Aveți dv. cunoștință că în fiecare comună săsească, chiar dacă românii sunt în majoritate, procesele verbale de ședință se fac în limba germană? Toi în limba germană se fac și contestațiile și se dau și sentințele. (Sgomot în dreapta.) Aveți cunoștință d-voastră că acest popor, care numără cu totul 200.000 oameni, este cel puțin de cinci ori mai bine reprezentat în toate ramurile administrației și justiției, decât noi, cari suntem trei milioane și jumătate de suflete? Știți d-voastră că acest popor se bucură de o sută de ori mai mult de toate avantajile ce le acordă statul, de cât noi? Și în fine aveți cunoștință d-voastră că țâncile săsești, au cumpărat, dacă nu mă înșel, 15 moșii mari, pentru a fi exploatate de sași sau nemți? Și dela cine le-au cumpărat? Nu dela noi, căci noi n'avem, ci dela d-voastră. (Interuperi: Dar Albina?) Aceia n'a cumpărat nici una, vă pot și dovedi. (Care e cauza, d-lor deputați, că ei se bucură de o situație excepțională? Sunt ei poate mai buni patrioți decât noi? Sau poate din punctul de vedere al apărării patriei, această națiune »circumspectă și curagioasă« cântărește mai mult decât noi? La aceasta vă las să-mi răspundeți d-voastră.)

Dep. Béla Henrik: Nici una din naționalități n'are motiv să se plângă! Se jeluesc că ar fi asupriți, nu este adevărat! Nicăieri nu le merge mai bine naționalităților decât la noi! Și ei ponegresc poporul maghiar! (Adevărați! Așa el!)

Președintele: (Mă rog, d-lor deputați, liniște.

Dep. Șerban: În vorbirea mea de azi nu voi să-mi iau rolul acuzatorului, ci al judecatorului absolut nepărtinitor. Sub o guvernare arbitrară am fost încet-încet depărtați din toate funcțiile statului. Aceia puțini dintre noi, cari au reușit în timpuri mai bune, să intre în serviciul statului, justiției sau administrației publice, au murit cu timpul. În locul lor n'au venit alții. Am fost totdeauna bănuți, atât în gazete cât și în instituțiuni publice, așa ultima oară în adunarea comitatului Pesta.

Dep. Béla Henrik: Unde sunt și unguri și d-voastră sunteți în majoritate, acolo voi a-supriți pe maghiari!

Suntem mereu învinuiți și bănuți de trădare

Dep. N. Șerban: Vina de căpetenie e că lucrăm contra integrității statului și că suntem trădători de patrie (Mișcare.) deși nu puteți aduce nici măcar o singură dovadă.

Dep. V. Sümegi: Dovedesc eu. Au fugit în România! Acolo se află și acum archidiaconul din Gyergyószentmiklós! Nu mai vorbesc de Lucaciu și de ceilalți cari au stat aicea cu dv.

Președintele: Mă rog liniște, d-lor deputați.

Dep. Nic. Șerban: Aș putea spune foarte multe despre acești fugiți, dar nu voiesc să mă acuzati de illoialitate. Dacă domnii deputați o doresc, sunt cu plăcere gata, a vorbi despre această chestie într'o ședință secretă, aci însă abstau. Dați-mi voie, d-lor deputați să vă întreb: câți dintre noi au comis trădare de patrie? Cel

mult dacă e trădare de patrie faptul că cerem să ne dați toate garanțiile necesare pentru existența naționalității noastre și cari garanții sunt cuprinse chiar și în conștiințele noastre legi constituționale.

»Trădarea« a devenit cuvânt de toate zilele, și trebuie să constat cu părere de rău că se găsesc puțini oameni în toată țara aceasta, cari să nu fie convinși de trădări, fără însă a le putea dovedi. Patria nu poate cere dela noi decât un singur lucru: Să fim credincioși către patrie și tron. (Așa este! Adevărat!) Și este în drept să ceară aceasta. (Adevărat! Așa este!) Însă și noi putem pretinde cu drept, să ne dea tot ce ne trebuie pentru menținerea naționalității noastre, căci un stat nu poate fi tare decât numai atunci, când toți cetățenii credincioși sunt satisfăcuți. (Aprobări.)

Patriotismul e o datorie nu un merit

Dar neînțelegerile acestea mai au și alt motiv. Noi considerăm patriotismul ca o datorie, d-voastră însă, atât în presă cât și 'n societate, considerați patriotismul ca un merit. Aci este deosebirea dintre noi.

Ce s'a întâmplat după declararea războiului.

Dați-mi voie să arunc o scurtă privire asupra situației create în urma războiului. Noi, românii am primit declarația de război, ca să zic așa, cu bucurie. Ca să evit orice neînțelegere, declar, că nu ne-am bucurat fiindcă es-

te război, ci fiindcă am crezut că acum a venit ocazia să vă dovedim că toate acuzațiile, ce le-ați ridicat contra noastră — ca: daco-români, trădători — sunt lipsite de orice temei. Am aclamat războiul, crezând, că aceasta este cea mai favorabilă împrejurare pentru a dobândi încrederea d-voastră, căci această încredere este singura bază a unei tericite conviețuiri

Indată ce s'a declarat război, partidul național român a adresat un apel poporului, îndemnându-l să se înroleze sub drapel și atrăgând atențiunea tuturor asupra credinței către patrie și tron. Preoții noștri au îmbărbătat în biserici pe credincioși, implorând pe Dumnezeu să dea binecuvântare armatei noastre a învinge. Poporul român cu o bărbăție, care a întrecut orice așteptare, s'a dus sub drapel, petrecut și îmbărbătat fiind de toți ai lui, de familie și în multe locuri de preoții lui. Și acum vă întreb, d-lor deputați, de câte ori a auzit poporul maghiar despre toate aceasta? De câte ori a auzit, că dela începutul războiului mai bine de 600.000 români luptă cu răbdare și însuflețire patriotică pentru patrie și tron? De câte ori ați vorbit d-voastră despre aceasta aici în parlament?

Dep. Farkas Pál: Asta se înțelege dela sine!

De ce nu se pomeniște nimic de vitejia românilor ?

Dep. Nic. Șerban: Câte ziare au scris despre purtarea noastră patriotică și despre vitejia noastră? Ziarele scriu numai oespre vi-

tejia secuilor, de care nu mă îndoiesc. Rar scriu despre regimentele din Ardeal, dar mai totdeauna s'a pomenit numai numărul regimentului, fără ca publicul cel mare să poată avea o exactă orientare. Căci dacă mulțimea ar fi fost orientată, multe nu s'ar fi întâmplat, din cele ce s'au întâmplat mai târziu. Iar cât privește listele celor decorați, au fost în așa fel publicate, schimonosite, că aș vrea să văd omul acela care poate spune, de ce naționalitate este soldatul decorat. (Mișcare.)

Declararea războiului din partea României.

Această situație a ținut până la stârșitul lui August 1916, până la care timp chiar dacă n'am fost încăuți, dar cel puțin n'am fost acuzați. La 27 August 1916 România a declarat război și mi se pare, șase săptămâni mai târziu armata română a fost silită a părăsi Ardealul. De atunci vitejiile teciilor noștri nu mai înseamnă nimic. Noi suntem iarăși declarați de trădători și suntem necesitați a suferi urmările. (Mișcare.)

Dep. Szentiványi Gyula: Acei cari...

Dep. Nic. Șerban: Mă voi nizu să vă conving că și aci sunteți de părere greșită. Declar solemn că noi, românii de aici, n'am avut nimic comun cu declarația de război a României. (Sgomot. Voci: Să auzim! Să auzim!)

Onor. Cameră! Aceste chestii sunt mult mai vechi și mult mai complicate, și în mare parte rezultatele unei politici false a monarhiei noas-

tre. Am reamintit la începutul discursului meu și acum stabilesc din nou un fapt, că după-ce am fost depărtați din toate funcțiile de stat și administrație, nu ne-au rămas decât două carieri: medicina și avocatura. De aceia generația tânără, care a terminat studiile, mai ales dela 1880 încoace, a trebuit să plece în România și să-și caute existența de toate zilele, unde au și găsit-o. Numărul acestora este de zeci de mii. Nimeni din ei, credeți-mă domnilor, nu s-a despărțit cu drag de părinți și de patrie.

Dep. Farkas Pál: Nici Goga?

Dep. Nicolae Șerban: Și poate cineva afirma că aceștia ar fi influențat în prima linie dispoziția contra noastră?

Dep. Farkas Pál: Goga a fost ales!

Dep. Nicolae Șerban: De la unu a ismară în Cluj ență a avut-o nenorocila noastră politică externă. Nam nevoie de o motivare mai largă, când stabilesc că politica noastră, începînd dela unirea principatelor române, alegerea Regelui Carol, congresul din Berlin și până la revizia păcii dela București — și atunci România era încă aliata noastră — a fost totdeauna în contradicție cu aceia a României.

O voce din dreapta: Și a avut deplină dreptate!

De ce învinuiți românii din Ungaria pentru războiul României

Dep. Nicolae Șerban: În loc să ne fim dat osteneala să asigurăm prosperarea popoarelor balcanice sub egida Austro-Ungariei, noi am protejat când pe unul, când pe altul, și am

lovit pe unul în paguba celuilalt, prin denunțarea convențiilor vamale și comerciale. Unde am fi astăzi, ce poziție ai fi avut monarhia în războiul mondial, dacă toate statele balcanice ar fi fost sub prestigiul nostru? Așa însă, azi-mâne vor trece alții peste trupurile noastre și vor pune mâna pe Balcani. Și când România ne-a declarat război și a năvălit în patria noastră, și faptul acesta voiți a ni-l pune în spina noastră, adaugând acele pustiiri ne mai auzite, cari ar fi fost săvârșite de armata română? Eu nu voiesc să susțin că armatele române n'au făcut pagube, dar stabilesc, că pagubele mari ce le-au suferit comitatele respective, au fost în mare parte pricinuite de refugiați, apoi de cei rămași acasă, în parte chiar de armata noastră și în cea mai mare parte de aliații noștri. (Mișcaie.) Nu aduc toate acestea pentru faptul că și când aș voi să apăr armata română, ci fiind acestea fapte constatate, cade dela sine una din bazele acuzărilor aduse contra noastră. Apoi, onor. Cameră, găsesc că nu este nici motivat și nici drept, ca să ni-se făurească acuzarea de trădare și să se uite toate vitejiile și jerttele noastre în acest război, pentru faptul, că cu ocazia fugei și urmăririi armatelor române, mai mulți profesori, popi, notari și alți câțiva din cercurile mai inteligente ale comitatelor Făgăraș și Brașov au plecat odată cu armata română. Nu e vorba nici de mii și poate nici de sute, cari au plecat cu armata română. Deci întreaga chestie nu e de așa importanță.

Și încă ceva, onor. Cameră. Sub invazia română nu i-s'a strâmbat măcar un fir de păr

vie-unui maghiar, de către românii din patria asta. (Protestări și zgomot.) Din contra, unde au putut, au protejat pe fiecare maghiar în parte. Așa de exemplu s'a întâmplat în Hosszufalu (com. Brașov), că un colonel român a voit să impuște pe un inorzar secui. O doamnă română, care îl cunoștea, s'a dus la colonel și l'a rugat în genunchi, să-l ierte și nici nu i-s'a făcut nimic. Cum însă armata română a fost silită să fugă, doamna aceasta a fost arestată pe motivul, că de unde a avut influență asupra colonelului român.

O voce din dreapta: Vorbiți, vă rog, despre cei 600 maghiari, cari au fost impușcați.

In chestia refugiaților români

Dep. Nic. Șerban: Eu, care cunosc, că să zic așa, personal aceste două comitate, pot spune cu conștiința împăcată, că acei cari s'au refugiat cu dușmanul, s'au dus parte de frică, parte siliți, parte duși de inamic, dar în nici un caz cu scopul de a trăda, pentru-că s'au refugiat femei, ai căror bărbați luptă pentru patrie. Cei refugiați au lăsat aci avere, femei, copii și cari numai au putut, au și venit îndădărat. Apoi, onor. Cameră, rog a lua în considerare și faptul, că în aceste două comitate numai populația maghiară și germană a primit ordin de evacuare, iar populația română nu numai că n'a primit, ci chiar i-a fost împedecată plecarea, precum și în Brașov. Și cu ce lipsă de serioșitate s'a făcut evacuarea, se vede și din faptul că în prima linie au plecat autoritățile.

Dar să zicem chiar că acei cari au plecat cu armata română sunt vinovați, să vedem ce s'a întâmplat cu cei rămași acasă? S'au bucurat oare aceștia de vreo protecție? Nu, domnilor. Preoții, învățătorii și notarii rămași aci au fost închiși, duși înaintea tribunalelor marțiale, mulți din ei au fost condamnați pe ani, alții șed de 8—9 luni în închisoare, răbdând de toame și frig și încă până astăzi nici n'au fost întrebați măcar, cum îi chiamă. Numărul acestora este de mii. Sunt închise și femeile și fete de 14 și 12 ani. Și știți d-voastră cine sunt acești arestați? Sunt femeile, copiii și în cea mai mare parte părinții eroilor cari luptă la Isonzo și Bucovina. Și știți care e vina lor? Că au dat inamicului de mâncare, sau că au vorbit cu el, sau chiar că s'au pilit numai la el. (Mișcare și zgomot.)

O voce: E vorba cum s'au uilat.

Dep. Teodor Mihali: Nu este corect a se face glume în asemenea chestie.

Dep. Nic. Șerban: Îmi pare rău, că n'am adus cu mine mai multe foi ilustrate, arătând cum au fost primite armatele noastre în Voivinia și chiar în București. De altfel cred că le-ați văzut și d-voastră. Nu poate fi cineva acuzat de trădare, fiindcă a stat de vorba cu inamicul. În cele două comitate sunt detectivi, cari, ca să nu meargă la front, descoperă ziua și noaptea trădători. Nu se dau îndărăt dela nimic și dacă nu pot obține în alt chip vre-un rezultat, încep cu bătaia trupească. Nu vi-se pare d-voastră lucru suspect, că faptele acestea s'au întâmplat numai în comitatele Făgăraș și

Braşov, când românii au invadat şi în alte locuri: Prin trecătoarea Ghimeşului, în Petroşeni, Orşova, Sibiu?

Redaţi libertatea românilor deţinuţi sau internaţi

Dar mai avem şi altă plângere. În Ungaria, dela dualism încoace, am avut o singură instituţiune, care a corespuns menirii şi pe care eram toţi mândri, asta a fost justiţia noastră. Dar acum se vede, nici ea n'a rămas nealterată. Când s'au dat în competenţa Curiei hotărârile în chestia validităţii alegerilor, atunci s'a dat prima lovitură justiţiei. Prin legea adusă pentru accelerarea procedurii, s'a răsturnat cu totul autoritatea judecătorului. Procurorilor regali li s'a dat autoritate poliţienească, iar aceştia abuzând de împuternicirea dată, au înjosit şi justiţia. Nu e oare absurd lucru, ca atunci, când un bănuît este achitat cu o sentinţă, şi tribunalul ordonă liberarea lui, să vie procurorul — onoare excepţiilor — şi să fină mai departe arestat pe cel bănuît? Dar nu numai atât, chiar dacă Curtea de apel (tabla regală) îl zchită, vine procurorul şi cere internarea persoanei în chestiune. Şi acum voiţi d-voastră, ca retrăgându-le bazele materiale, să vătămaţi şi mai mult cea mai bună din instituţiile noastre!

Mai avem şi o altă plângere. Mii de oameni au fost duşi dela căminurile lor şi internaţi în diferitele părţi ale ţării, unde veştelează în cea mai mare mizerie. Dacă d-voastră nu sunteţi convinşi că cele ce spun sunt în totul, sau în parte adevărate, atunci am o singură cere-

re către domnul ministru de interne, regret că nu este aci. Anume i-aş spune: Excelenţă! Eşti încă în floarea vârstei, descendentul unor strămoşi mari şi nobili, tiu al Ardealului şi copil iubit al lui, ia cu tine mai mulţi din dileritele partide, chiar şi dintre cei mai intrazigenţi, şi dute împreună cu ei de vizitează comitatele pustiiteale Ardealului, vezi acolo in jurul tău şi te vei convinge de exactitatea spuselor mele. Apoi întors aci, nu vorbi tu, ci lasă-i pe ei să vorbească. Apoi să hotărească guvernul şi apoi să roage pe Majestatea Sa bunul nostru Rege, să deschidă porţile inchisorilor, să redea libertatea celor condamnaţi, şi pe cei internaţi să-i trimeată la căminurile lor. Iar pe aceia, cari fie de trică, fie siliţi, fie chiar din uşurinţă s'au refugiat cu duşmanul de asemenea să fie lăsaţi acasă, la familiile lor. Înainte de toate însă cei ca: Să aibe grije guvernul ca până la începerea tratativelor de pace, lumea mare să găsească aci o situaţie mulţumitoare, căci aceasta este in interesul tuturor dintre noi, e datorinţa către patrie şi rege!

Proiectul de indemnitate îl votez.

Partul 50 bani

BCU Cluj / Central University Library Cluj